

K niektorým otázkam rozhodovania slovenských domácností¹

Marián Kika² – Ján Kollár³

Ekonomická fakulta UMB, Banská Bystrica

On Some Issues of Decision-Making of Slovak Households. Abstract: The paper deals with the issues of decision-making. It focuses on the knowledge of selected aspects of decision-making in households, which has so far received only marginal attention. It answers the question to what activities households perform in the decision-making process, identifies the main decision makers and circumstances that limit their decision-making. Based on the statements of more than 500 households about decision-making in eight selected activities and leisure time it provides initial information about Slovak households in term of their decision-making.

Sociológia 2020, Vol. 52 (No. 4: 354-373)

<https://doi.org/10.31577/sociologia.2020.52.4.15>

Key words: *Household; decision-making; decision makers; restrictive circumstances*

Úvod

Rozhodovanie je fenomén z viacerých hľadísk pozoruhodný. Jeho pozoruhodnosť vyplýva z toho, že sa týka každej ľudskej činnosti a oblasti, rozhoduje sa nielen každý človek, ale aj malé či väčšie zoskupenia a rôzne sociálne útvary. Pozoruhodné je aj to, že sa s ním stretávame denne, ba dokonca viackrát za deň. Neraz ho robíme rýchlo, rutinne a bez hlbokého zamýšľania, alebo ako rozhodnutia premyslené a vykonávané v zložitých situáciách a s uvedomovaním si ich dôsledkov. Rozhodnutia v každom prípade vplývajú na náš život. Rozhodovanie patrí medzi aktuálne položky sociologického konceptu každodennosti. Všadeprítomnosť a každodennosť robí z rozhodovania predmet záujmu viacerých vedných disciplín, ktoré ilustrujú jeho zložitnosť a rôznorodosť a aktualizujú potrebu zohľadňovať tieto atribúty.

Prehľad literatúry a doterajšie poznanie rozhodovania ukazuje, že rozhodovanie možno považovať za proces, teda sériu krokov, ktoré sa však nie vždy a všetky aj realizujú a navyše nie vždy v presnej, logicky nadväzujúcej postupnosti. A to robí z rozhodovania nebývalo rozmanitý, nesúrodý a mnohovariantný fenomén, ktorý je značne rozdielny v rôznych situáciách a prostrediach.

---

¹ Príspevok vznikol v rámci riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0621/17: *Rozhodovanie slovenských domácností o alokácii času na vykonávanie platenej a neplatenej práce a vplyv stratégií domácností na vybrané oblasti hospodárskej praxe*. EF UMB, 2017.

² Korešpondencia: PhDr. Marián Kika, PhD., Ekonomická fakulta UMB, Tajovského 10, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika. E-mail: marian.kika@umb.sk

³ Korešpondencia: Ing. Ján Kollár, PhD., Ekonomická fakulta UMB, Tajovského 10, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika. E-mail: jan.kollar@umb.sk

V tomto príspevku sa pozrieme na vybrané časti rozhodovania v prostredí domácnosti. Našou ambíciou nie je vyčerpávajúcim spôsobom popísať a vysvetliť procesy rozhodovania ako celku, ale sprostredkovaním vyjadrení viac ako 500 slovenských domácností o niektorých aspektoch ich rozhodovania v ôsmich vybraných činnostiach, prispieť k bližšiemu spoznaniu problematiky v špecifickom prostredí domácnosti.

To, čo nás zaujíma sú často používané aktivity súvisiace s rozhodovaním, všimneme si aj subjekty, ktoré sa najčastejšie podieľajú na rozhodovaní a zameriame sa aj na okolnosti, ktoré slovenským domácnostiam limitujú ich rozhodovanie. Uvedomujeme si, že domácnosť predstavuje sociálne prostredie, ktoré je špecifické tým, že sa v ňom v neraz rozdielnych zdrojových podmienkach zabezpečujú viaceré a rôznorodé činnosti, ktorými sa saturuje široké spektrum základných i vyšších potrieb jej členov a v neposlednom rade celej domácnosti. Len zbežný pohľad ukazuje, že sa tu rozhoduje o jednoduchých denných činnostiach viac-menej prevádzkového charakteru, ale aj o zabezpečovaní diferencovanej starostlivosti o jednotlivých členov domácnosti, ktorá má viac ako len prevádzkový charakter. Zároveň sa rozhoduje aj o činnostiach a otázkach, ktoré sú zdrojovo náročné a majú zásadnejšie, alebo aj dlhodobejšie dôsledky do budúcnosti.

Teoretické východiská rozhodovania

S rozhodovaním a vplyvmi, ktoré sa ho dotýkajú je možné sa z pohľadu teoretického prístupu stretnúť v ekonomickej, sociologickej, marketingovej, kultúrno antropologickej teórie i literatúry ako aj vidieckej sociológii Belch, Willis (2001). Každý teoretický prístup k rozhodovaniu ho obohacuje o špecifiká, ktoré je potrebné citlivo prakticky aplikovať na konkrétne podmienky. Ucelený, prepracovaný teoretický prístup k rozhodovaniu ponúka manažérsky pohľad. Podľa neho je rozhodovanie možné chápať ako „proces predstavujúci postupnosť presne určených fáz, ktoré vedú od formulovania rozhodovacieho problému k určeniu cieľa, ktorý sa má rozhodnutím dosiahnuť, k výberu najvhodnejšieho variantu riešenia problému a prijatia finálneho rozhodnutia“ Majtán (2007). Z tohto pohľadu pozostáva vedomý (neprogramový) rozhodovací proces z niekoľkých na seba nadväzujúcich fáz, ktoré Fotr (2006: 19-20) usporiadal nasledovne: 1. identifikácia rozhodovacieho problému 2. analýza a rozbor informácií 3. stanovenie kritérií hodnotenia 4. tvorba variantov 5. stanovenie dôsledkov variantov 6. hodnotenie dôsledkov variantov a výber variantu určeného k realizácii 7. realizácia zvoleného variantu 8. kontrola výsledkov realizovaného variantu.

Pre pochopenie rozhodovania a bližších súvislostí treba tvorivo avšak v modifikovanej podobe zohľadňovať tento model. Jeho myšlienky tvoria súčasť a sú ďalej rozvíjané. Ukážkou aplikácie tohto modelu je tzv. home

management, ktorý Mohanti (2016) charakterizuje ako plánovanie, kontrolu a využívanie zdrojov domácnosti pre dosiahnutie jej cieľov. Podľa ďalších autorov zaoberajúcich sa manažmentom domácnosti Varghese, Ogale, Srinivasan (2005) sa ciele domácnosti navzájom môžu v niektorých ohľadoch líšiť, pričom hlavné a konečné ciele domácnosti pozostávajú z/zo: psychického a fyzického zdravia členov domácnosti, optimálneho rozvoja členov domácnosti, uspokojenia rodinných vzťahov, uznania, prijatia rozdielov medzi členmi domácnosti, nadväzovania uspokojivých vzťahov s inými subsystémami spoločnosti.

V príspevku sa zameriavame na rozhodovacie procesy v hospodáriacich domácnostiach na Slovensku, ktoré môžeme charakterizovať ako „súbor osôb spoločne bývajúcich v byte resp. rodinnom dome, ktoré spoločne hradia náklady na bývanie a chod domácnosti“ (Štatistický úrad SR, 2020). Ponímanie domácností, ktoré sme uviedli nie je však jediné, ale s ohľadom pre nami získané údaje z prostredia slovenských domácností je tento prístup využiteľný.

Rozhodnutia v domácnosti môžu mať rozličný charakter a týkať sa širokého spektra aktivít. Je ich však možné podľa niektorých odborníkov zaoberajúcich sa manažmentom domácnosti Epstein, Bishop a Baldwin (1982) zoskupiť a kategorizovať ako napr. na inštrumentálne, afektívne, sociálne, ekonomické a technické. Inštrumentálne rozhodnutia sú také, ktoré sa týkajú funkčných otázok, ako je alokovanie peňazí, zabezpečenie obydlia a potravín pre rodinných príslušníkov. Afektívne rozhodnutia sa zaoberajú výbermi súvisiacimi s pocitmi a emóciami ako napr. vstup do manželstva. Sociálne rozhodnutia súvisia s hodnotami, úlohami a cieľmi rodiny, napr. rozhodnutia o tom, či jeden rodič zostane doma, pokiaľ budú deti v predškolskom veku. Ekonomické rozhodnutia sú orientované na výber použitia a zhromažďovania rodinných zdrojov. Je možné pod nimi chápať voľbu napríklad o tom, či by osemnásťročný mladý človek mal byť zamestnaný. Technické rozhodnutia sú prepojené s predchádzajúcimi a viedu sa k ich hlavnému vykonaniu Noller, Fitzpatrick (1993).

Domácnosť ako sociálne prostredie pre rozhodovanie je špeciálnym prostredím, preto pre jeho skúmanie je vhodné uvážlivo využívať prvky viacerých teoretických prístupov, ale aj z toho dôvodu, lebo predmet rozhodovania ako aj činnosti rozhodovania v tomto prostredí sú rozmanité. Rozhodovanie domácností zahŕňa aj nákupné správanie nielen jej jednotlivcov (vhodné uplatnenie marketingovej teórie spotrebiteľského správania), ale tým, že sa vzťahuje aj na ďalších členov domácnosti, je komplexnejšie. Týka sa širšieho okruhu činností, ktoré nemusia byť spojené len s nákupnou aktivitou, ale môžu mať charakter rozhodovania sa o činnostiach (platenej a neplatenej práci, starostlivosti o deti aj dospelých, o voľnom čase a ďalších činnostiach

nevyhnutných k zabezpečeniu chodu domácnosti). Detailnejší pohľad na prácu a zamestnanosť ponúkajú napr. Rievajová, Pongrácz, Klimko (2016).

Pre skúmanie aktivít v jednotlivých skupinách činností v rámci rozhodovacieho procesu v domácnostiach zvolili Davis, Rigaux (1974) zjednodušený prístup, ktorý má tri časti: rozpoznanie problému, zber informácií a konečné rozhodnutie. Tento zjednodušený prístup sa javí ako vhodný v prípade, ak sa skúma širší okruh rozhodnutí o rôznych činnostiach v domácnosti a jeho ambíciou je získať informácie poskytujúce prvotný „obraz“ o rozhodovacích procesoch v domácnostiach.

Činnosti, ktoré sú náplňou rozhodovacieho procesu a ich algoritmus nie sú však v domácnosti jediné v centre pozornosti. Okruh súvislostí je širší, pričom snahou je dosiahnuť, komplexnejšie vysvetlenie vzájomných väzieb. Vplyv manžela, manželky a detí vo vzťahu k rozhodovacím procesom skúmali napr. Lee, Beatty (2002). Samostatnému výskumu v oblasti vplyvu detí na rozhodovacie procesy v domácnostiach sa venovali Dauphin, Lahga, Fortin, Lacroix (2008). Ich príspevok prehľbuje poznanie o identifikovaní vplyvu najmladších členov domácnosti na rozhodovanie. Výsledky vedeckých štúdií predznamenávajú, že k väčšej „sile“ v rozhodovacích procesoch v domácnosti s viacerými členmi prispievajú príjem, vzdelanie, dostatok času a sociálny status Belch, Willis (2001).

Z vyššie uvedených súvislostí vyplýva, že súčasťou života domácnosti je množstvo dennodenných ako i menej frekvencovaných rozhodnutí, ktoré sú realizované individuálne alebo kolektívne v podmienkach obmedzených zdrojov. Typy rozhodnutí, ktoré sú súčasťou piatich základných skupín môžu mať rôzny charakter. Najjednoduchšie sú programové (nie vždy vedomé) rozhodnutia, ktoré sa častým opakovaním automatizujú a na vzniknutý podnet (vyvolaný čímkoľvek), alebo problém máme pohotovú (zvykovú) reakciu. V rámci domácnosti sem môžeme zaradiť činnosti spojené s prípravou jedla, čistenia, umývania, starostlivosti o deti, dospelých atď. Akonáhle sa stane rozhodovanie obvyklou voľbou rozhodovací proces sa stáva spontánnym a kratším. Protipólom programových rozhodnutí sú rozhodnutia neprogramové, ktoré si vyžadujú vedomé myslenie, zhromažďovanie informácií ako aj starostlivé zváženie alternatív. Pre tieto rozhodnutia je charakteristické, že sa neopakujú pravidelne a zároveň kladú väčšie nároky na rozhodovací proces, ako aj na finančné, časové a ostatné zdroje. Domácnosti s týmito rozhodnutiami nemusia mať veľa skúseností a zaužívané vzorce správania sa nie sú ešte v domácnostiach vžitú. Do tejto kategórie môžeme priradiť kúpu statkov a služieb, ktoré sú finančne náročnejšie. Súčasťou týchto rozhodnutí môže byť rovnako aj investovanie do cenných papierov a podobne Varghese, Ogale, Srinivasan (2005). V podmienkach Slovenska sa naznačenými

súvislosťami dlhodobejšie zaoberajú a cenné obohacujúce zistenia prinášajú napr. Stríženec (2015) a ďalší.

Veľmi silnú a agilnú skupinu výskumných pracovníkov tvoria tími na SAV, ktoré sa zaoberajú rozhodovaním a posudzovaním z psychologického a sociálno-psychologického hľadiska Bačová (2015). Z výskumov realizovaných Slovenskou bankovou asociáciou, Infostatom, Inštitútom bankového vzdelávania pri NBS od roku 2007 (prvé informácie o hospodárení) napríklad vyplynulo, že v slovenských domácnostiach spoločne hospodári 47 % manželov, pričom o niečo väčší vplyv na hospodárenie má v porovnaní s mužom – žena.

Značná časť výskumov v oblasti rozhodovania v domácnostiach je zameraná aj na rozhodovanie o dlhodobom voľnom čase (najmä letné dovolenky), čo svedčí o snahe objasňovať vnútorné procesy rozhodovania domácností aj o alokácii času v prospech voľných dní. Tejto časti problematiky rozhodovania sa venujú napr. Nanda, Hu, Bai (2007) Therkelsen (2010), Khattak and Raza (2013) a ďalší.

Podstatnú časť života domácností sprevádza aj rozhodovanie o domácich (neplatených) prácach. Aj v nich sa rozhoduje nielen o finančných prostriedkoch, ale aj o alokácii času o deľbe práce, aktualizujú sa tým aj výchovné, emocionálne a socializačné aspekty rozhodovania. Neplatená (domáca) práca jej dĺžke, peňažnej hodnote, štruktúre, významu, genderovým rozdielom, ako aj jej ďalším súvislostiam je venovaná vo výskumoch dlhodobo značná pozornosť, čo zdôrazňuje dôležitosť tejto prirodzenej náplni činností domácností. V podmienkach Slovenska sa skúmaním neplatená práca zaoberajú napr. Vallušová, Považanová, Nedelová (2016), Kaščáková, Martinkovičová (2016), Uramová, Kaščáková, Knapková (2015), Huňady, Orviská, Grega (2016). Z ich dosiahnutých výsledkov vyplýva, že neplatená (domáca) práca predstavuje tradičné činnosti, ktoré sú súčasťou spôsobu života domácností, jej dĺžka závisí aj od pohlavia a je ovplyvňovaná aj ďalšími sociálno-ekonomickými charakteristikami členov domácností a v neposlednom rade vplýva aj na subjektívny blahobyť jednotlivcov.

Z vyššie uvedených vybraných teoreticko-aplikačných súvislostí vyplýva, že problematika rozhodovania všeobecne, ale hlavne rozhodovania domácností je rozsiahla, vzhľadom na široké spektrum predmetov, subjektov a podmienok rozhodovania značne diferencovaná resp. viacmodelová, zahŕňajúca množstvo operatívnych i systematických činností. Rozhodovanie sa v domácnostiach vykonáva v reálnych zdrojových podmienkach, podlieha viacerým vplyvom, ktoré ho ovplyvňujú ako napr. znalosti rozhodovateľov, zrelosť členov domácnosti, náboženské vierovyznanie, vzťahy medzi členmi domácnosti ako i koncept postoja Dagoon a kol. (2001). Aplikovanie teoretických východísk a prístupov záleží najmä od toho, do akej miery akceptujeme fakt, že

domácnosti sú produkčnými jednotkami, spotrebiteľmi ako aj užívateľmi, ktoré sa snažia v rámci obmedzených zdrojov dosiahnuť, čo najväčší úžitok. Je nespochybniteľný fakt, že každý z teoretických prístupov má obmedzenia, ale zároveň ponúka minimálne námety preto, ako pochopiť vnútorný mechanizmus, či technológiou rozhodovania v podmienkach, ktoré je nielen špecifické, ale zároveň aj vzájomne odlišné a originálne.

Metodológia a ciele príspevku

Impulzom riešenia problematiky, ktorá je predmetom tohto príspevku bola možnosť spolupracovať na riešení rozsiahleho projektu VEGA 1/0905/16 pod názvom „Rozhodovanie slovenských domácností o alokácii času na vykonávanie platenej a neplatenej práce a vplyv stratégií domácností na oblasti hospodárskej praxe“. Tento projekt bol koncipovaný pomerne „široko“ a okrem dôkladného mapovania aktivít a času počas 24 hod. (tzv. denník TUS) sa venoval aj analýze času a rozhodovania o platenej práci (zamestnaní v akejkoľvek podobe), tiež o neplatenej resp. práci v domácnosti, o súvislostiach vzdelania a rozhodovania ako aj finančnej situácii slovenských domácností. Pôvodne skôr doplnkovou, no ako sa ukazuje aktuálnou súčasťou tohto projektu bol aj pokus aspoň rámcovo spoznávať ako prebieha samotné rozhodovanie slovenských domácností. Pracovne ju (a vzhľadom na priestor, ktorý dostala táto časť projektu) aj tréfalo označiť ako „technológia“ rozhodovania. Vedomí si toho, že v rámci široko koncipovaného projektu a limitovaných možností nie je možné tento veľmi zložitý, variantný a rôznorodý fenomén akým je rozhodovanie (navyše v prostredí domácnosti) analyzovať ako celok, sústredili sme sa len na niekoľko vybraných aspektov rozhodovania v ôsmych konkrétnych vybraných činnostiach, o ktorých sa pravdepodobne väčšina slovenských domácností rozhoduje. Konkrétne ide o 1. nakupovanie, prípravu jedál, upratovanie, „drobné“ denno-denné práce 2. starostlivosť o deti 3. starostlivosť o dospelých 4. zabezpečenie predmetov dlhodobej spotreby 5. rozsiahle investície 6. dobrovoľníctvo 7. trávenie krátkodobého voľného času 8. trávenie dlhodobého voľného času.

Spôsob a postup získavania podkladových údajov pre príspevok bol podriadený celkovej koncepcii riešenia projektu. Východiskové informácie boli získané vo forme primárnych empirických dát použitím jednej časti nástroja zberu, ktorý bol spoločný pre celý/hlavný projekt. Bol ním štandardizovaný anonymný dotazník. Ten v časti súvisiacej s našim príspevkom dával respondentom možnosť vyjadriť sa aj k tejto časti problematiky prostredníctvom vybraných aspektov ich rozhodovania v ôsmych konkrétnych činnostiach ich domácnosti. Jednotlivé časti dotazníka pracovné skupiny riešiteľov priebežne vzájomne posudzovali a pripomienkovali a na záver bola overená aj zrozumiteľnosť znenia otázok/podnetov a ponúkaných odpovedí.

Zber empirických dát prebiehal vo vybraných domácnostiach na Slovensku v mesiacoch apríl – máj 2019. Distribúciu dotazníkov do domácností, ako aj ich zber a pomoc s vyplňaním zabezpečovali (v rámci podpory prepojenia s praxou) anketári, ktorými boli študenti 1. roč. inžinierskeho štúdia. Anketári absolvovali rozsiahle školenie, ktoré sa týkalo najskôr dôkladného vysvetlenia zámerov a cieľov výskumu, spôsobu výberu domácností, prípravy a organizovania priebehu a kvalifikovaného spôsobu zberu dát. Na to nadväzovalo aj dôkladné vysvetlenie jednotlivých otázok i odpovedí vo všetkých moduloch dotazníka. Táto forma sa osvedčila ako záverečná kontrola zrozumiteľnosti a aplikovateľnosti pripraveného nástroja zberu dát. Pre potreby pružného a operatívneho riešenia akýchkoľvek problémov resp. otázok súvisiacich so zberom dát bolo pre anketárov vytvorené online diskusné fórum. Fórum, v ktorom mali možnosť napísať otázku/uviesť problém, s ktorým sa pri zbere dát stretli a získať, čo najskôr kvalifikovanú odpoveď. Aj táto forma sa ukázala ako efektívna forma spolupráce a operatívneho a odborného riešenia zložitejších situácií. V priebehu celej fázy zberu dát im boli k dispozícii vybraní členovia riešiteľského tímu. Vďaka zodpovednému prístupu anketárov bol celkový počet domácností, ktoré vyplnili dotazník 517.

Pred samotným spracovaním a vyhodnotením boli získané primárne údaje prekontrolované z hľadiska úplnosti a logickej správnosti. Spracovanie získaných empirických dát bolo zabezpečené využitím štatistického softvéru SPSS, čo značne napomohlo a podporilo naplniť ciele príspevku. V záujme zabezpečenia, čo najpočetnejšej vzorky domácností sme pre potreby príspevku primárne dáta vyhodnocovali za všetky domácnosti. Domnievame sa, že pre úvodné a pravdepodobne prvotné informovanie o výsledkoch tejto časti problematiky skúmanej v špecifickom prostredí domácností, nebolo potrebné selektovať primárne údaje podľa ďalších špecifikujúcich kritérií. Analýza a zisťovanie špecifik, či rozdielov podľa typov domácností sme v etape, ktorú pokladáme za štartovaciu nepokladali za aktuálne.

Našou ambíciou bolo, využiť limitovaný priestor, ktorý nám poskytoval široko koncipovaný projekt VEGA a jednoducho vyjadrené „cez pootvorené dvere v slovenských domácnostiach do nich nazrieť“ a prispieť k vytváraniu konkrétnejšieho obrazu o niektorých aspektoch ich rozhodovania. Výsledky prezentované v príspevku vychádzajú zo spracovania dát z modulu, ktorý sme si pracovne označili ako – rozhodovanie o domácich činnostiach a voľnom čase. Za aktuálne sme považovali poznať aktivity, ktoré domácnosti vykonávajú v rozhodovaní v jednotlivých oblastiach a domácich činnostiach, kto najčastejšie rozhoduje, resp. kto sa na ňom podieľa a nakoniec aj ktoré okolnosti považujú domácnosti za obmedzujúce v rozhodovaní.

Zámer bližšie spoznať, čo robia slovenské domácnosti v rozhodovaní v jednotlivých domácich činnostiach možno považovať za jeden z najťažších,

pretože si vyžaduje a predpokladá dotknúť sa a riešiť mimoriadne zložitý problém. Jeho náročnosť pramení zo zložitosti podstaty rozhodovania v takomto prostredí, ktoré úzko súvisí s veľkou rôznorodosťou potrieb, zámerov a cieľov jednotlivých členov domácnosti, ich naliehavosti či dôležitosti, ale aj s veľkou rozmanitosťou možností a spôsobov, akými sa môžu dosiahnuť. Zo zreteľa nemožno spúšťať ani materiálno-technické, finančné, hodnotové, psychologické, informačné podmienky, za ktorých sa rozhoduje, tiež skúsenosti a „odbornú“ pripravenosť subjektov rozhodovania.

Uvedomujúc si túto zložitosť a zároveň limitované možnosti, sme pracovne stanovili štyri skupiny aktivít, ktoré (vnímame, že nepokrývajú celé spektrum možných aktivít rozhodovania), ale mohli by aspoň čiastočne pomôcť konkretizovať obsahovú stránku rozhodovania. Prvú skupinu aktivít (A) predstavuje vnímanie/registrovanie a uvedomovanie si potrieb, požiadaviek a pokiaľ je to možné aj požadovaného cieľového stavu, ktorý sa má rozhodnutím dosiahnuť. Druhú skupinu (B) tvoria aktivity smerujúce k zabezpečeniu a/alebo aj rozšíreniu informácií o možnostiach, ale aj limitoch, ktoré prichádzajú do úvahy ako riešenie. Tretiu skupinu aktivít (C) charakterizuje zvažovanie, posudzovanie a hodnotenie výhod, resp. nevýhod a komplikácií variant, ktoré prichádzajú do úvahy ako aj predpoklady, ktoré treba pre to urobiť. Podstatu štvrtej skupiny aktivít (D) tvorí vlastné rozhodnutie, teda výber vhodnej, prijateľnej a pokiaľ je to možné aj realizovateľnej možnosti. Zo značnej rôznorodosti a širokej variantnosti možných spôsobov rozhodovania, na ktoré upozorňujú viacerí autori vyplýva, že uvedené štyri skupiny aktivít nemusia byť uplatnené vždy a v každom rozhodovaní, nemusia vždy nasledovať v logickom slede a nemusí sa im venovať rovnaká pozornosť. S odstupom času si tiež uvedomujeme, že sme opomenuli zahrnúť dôležitú skupinu aktivít, ktorá predstavuje zbežné, či dôkladnejšie vyhodnotenie úspešnosti a/alebo efektívnosti použitého spôsobu rozhodovania.

Ďalšou časťou tohto modulu bolo identifikovanie subjektov v domácnostiach, ktoré sa podieľajú na rozhodovaní o jednotlivých činnostiach. V zisťovaní primárnych dát sme v súlade s reálnou rôznorodosťou zloženia slovenských domácností okrem „samozrejmych“ subjektov, ktorými sú muž, manžel, partner, resp. žena, manželka, partnerka, použili aj ďalšie syn/dcéra, iný člen domácnosti a spoločné rozhodovanie. Hypoteticky sme predpokladali, že dôležitým subjektom rozhodovania v slovenských domácnostiach bude žena, manželka, partnerka a to predovšetkým v oblastiach každodenného charakteru i v starostlivostiach o členov domácnosti. Predpokladali sme tiež, že muž, manžel, partner má významnejšie postavenie pri rozhodovaní v oblastiach dlhodobého charakteru resp. v oblastiach, ktoré sú finančne náročné.

Záverečnou časťou tohto modulu boli okolnosti, ktoré zohľadňujú subjekty v rozhodovaní. Respondenti mali možnosť výberu z deviatich ponúkaných okolností ľubovoľný počet tých, ktoré vplývajú na ich rozhodovanie. Naším zámerom bolo podrobnejšie spoznať okolnosti, ktoré sťažujú/ obmedzujú rozhodovanie. Predpokladali sme, že obmedzujúci vplyv jednotlivých okolností sa bude v rozhodovaní v sledovaných činnostiach líšiť. Za častejšie frekventované sme hypoteticky považovali zdrojové okolnosti.

Využívanie jednotlivých skupín aktivít rozhodovania

Vyhodnotením prvého aspektu rozhodovania v slovenských domácnostiach a to v oblasti využívania konkrétnych aktivít v nami vybraných činnostiach sme dospeli k výsledkom, ktoré prikkladáme v tabuľke č. 1.

Tabuľka č. 1: Miera využívania jednotlivých skupín aktivít v rozhodovaní vo vybraných činnostiach

Využívanie jednotlivých skupín aktivít rozhodovania činnosti	A		B		C		D	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Nakupovanie, príprava jedla, upratovanie...	285	55	196	38	178	34,4	229	44,2
Starostlivosť o deti	176	34	197	38,2	156	30,2	120	23,3
Starostlivosť o dospelých	100	19,3	109	21	80	15,6	96	18,6
Zabezpečenie predmetov dlh. spotreby	241	46,7	300	58	339	65,6	232	44,8
Rozsiahlejšie investície	196	37,9	313	60,6	373	72,2	235	45,4
Dobrovoľnícke aktivity	114	22,1	135	26,1	95	18,4	149	28,9
Trávenie krátkého voľného času (víkendy, sviatky)	163	31,5	241	46,6	195	37,8	220	42,5
Trávenie dlh. voľného času (víkendy, sviatky)	196	37,8	313	60,6	267	51,6	246	47,5

Prameň: vlastné spracovanie údajov z primárneho prieskumu projektu VEGA 1/0621/17

Spracovanie vyjadrení slovenských domácností ukázalo, že:

- Miera využívania prvej skupiny aktivít (A) – uvedomenie si potrieb, požiadaviek a aj žiaduceho stavu – nie je v rozhodovaní rovnaká vo všetkých činnostiach. Najvyššia je v každodenných činnostiach (využíva ju viac ako polovica domácností) a v zabezpečovaní predmetov dlhodobej spotreby, (využíva ju skoro polovica domácností).
- Viac ako tretina domácností vníma potreby a uvažuje o želanom stave v rozhodovaní o rozsiahlejších investíciách a o trávení dlhodobého voľného času a takmer tretina domácností využíva prvú skupinu aktivít v rozhodovaní v starostlivosti o deti, o trávení krátkodobého voľného času.

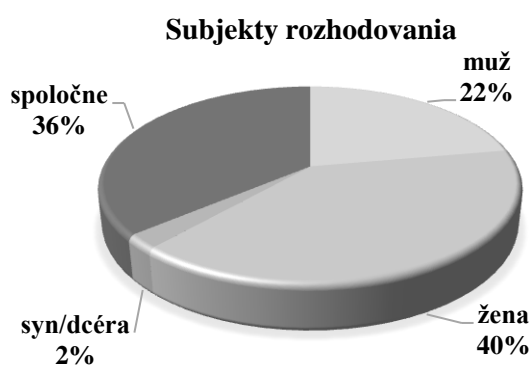
- Naopak, najmenej domácností (necelá pätina) ju využíva v rozhodovaní o starostlivosti o dospelých (starých, chorých) členov domácnosti a v rozhodovaní o dobrovoľníckych aktivitách (približne 22 % domácností).
- Druhú skupinu aktivít rozhodovania (B) – získavanie informácií o možnostiach, ktoré prichádzajú do úvahy, podľa očakávaní najvyšší 60 % je podiel domácností v rozhodovaní o dlhodobom voľnom čase, dlhodobých investíciách a zabezpečovaní predmetov dlhodobej spotreby. Zistenie signalizuje predpoklad, že tieto činnosti si vyžadujú precíznejšiu prípravu. Túto skupinu aktivít nevynecháva v rozhodovaní približne 40 % a to v rozhodovaní o každodenných činnostiach, ale aj v starostlivosti o deti a v rozhodovaní o trávení krátkodobého voľného času. Aj v týchto činnostiach platí, že nie malá časť slovenských domácností si pre rozhodnutie zabezpečuje ďalšie informácie.
- Naopak, najmenej domácností – približne štvrtina – využíva túto skupinu činností, keď rozhodujú o starostlivosti o dospelých členov domácnosti a o dobrovoľníckych aktivitách.
- Používanie tretej skupiny aktivít (C) – zvažovanie/vyhodnocovanie plusov a mínusov dostupných možností – ukázalo značné rozdiely. Najväčší podiel domácností ju využíva v rozhodovaní o väčších rozsiahlejších investíciách – podiel je skoro tri štvrtiny a v zabezpečovaní predmetov dlhodobej spotreby, kde je podiel 72,2 %. Viac ako polovica domácností sa bez nej nezaobíde v rozhodovaní o trávení dlhodobého voľného času.
- V rozhodovaní o každodenných činnostiach, starostlivosti o deti a trávení krátkodobého voľného času využíva túto skupinu činností priemerne len tretina slovenských domácností.
- Naopak, najmenej slovenských domácností (cca. 15 %) vyhodnocuje plusy a mínusy dostupných možností v rozhodovaní o starostlivosti o dospelých/chorých členov domácnosti a tiež pri dobrovoľníckych činnostiach (približne 18 %).
- Podiely domácností, ktoré v rozhodovaní využívajú štvrtú skupinu aktivít (D) – výber jednej možnosti považovanej za vhodnú – sú v porovnaní s predchádzajúcimi skupinami aktivít relatívne menšie (neprekračujú polovicu), pričom trend vyššieho podielu domácností, ktoré ju používajú sa potvrdzuje a pretrváva v rozhodovaní o trávení dlhodobého voľného času, väčších investíciách, predmetoch dlhodobej spotreby (t. j. činnostiach finančne náročných a majúcich dlhodobý charakter). Zaujímavosťou je, že sa k nim pridáva aj rozhodovanie o každodenných činnostiach. Dá sa predpokladať, že je to spôsobené zvýšením pozornosti, ktorú venujú domácnosti zdravej výžive, resp. dôkladnejším zvažovaním vynakladania finančných zdrojov.

- Najmenší je podiel domácností využívajúcich túto skupinu aktivít v rozhodovaní o starostlivosti o dospelých členov domácnosti (necelá pätina), v starostlivosti o deti (necelá štvrtina) a v dobrovoľníckych aktivitách (necelých 29 %).

Subjekty rozhodovania

Vyhodnotenie primárnych údajov v oblasti subjektov rozhodovania v domácnostiach na Slovensku ilustruje graf č. 1.

Graf č. 1: **Subjekty rozhodovania v domácnostiach bez ohľadu na činnosť**

Prameň: Vlastné spracovanie údajov z primárneho prieskumu projektu VEGA 1/0621/17

- Ak sa zohľadňuje účasť všetkých subjektov v rozhodovaní vo všetkých nami sledovaných činnostiach, z tohto hľadiska majú najvyššiu účasť na rozhodovaní ženy, manželky, partnerky. Ich priemerný podiel je najvyšší, takmer 40 %.
- Druhú najčastejšiu účasť na rozhodovaní predstavuje spoločné rozhodovanie, ktoré je vo väčšine činností na popredných priečkach rebríčka a jeho priemerný podiel je 36 %.
- Na treťom mieste poradia frekvencie účasti na rozhodovaní sú podľa vyjadrení respondentov muži, manželia, partneri. Ich podiel na rozhodovaní v jednotlivých činnostiach (aj keď značne kolíše od necelých 5 % po skoro 40 %) je celkovo nižší – predstavuje podiel priemerne 22 %. Podiel zostávajúcich subjektov – iné, syn/dcéra a iný člen domácnosti – je podstatne nižší a nepresahuje 5 %.
- Špecifikácia podielu jednotlivých subjektov v rozhodovaní v jednotlivých činnostiach umožňuje identifikovať niekoľko pravidielností/tendencií. Výrazné prevládanie frekvencie rozhodujúcej účasti žien na rozhodovaní v každodenných činnostiach (nákup, príprava jedla, upratovanie takmer

70 %), v rozhodovaní v starostlivosti o deti (60,1%) a starostlivosti o dospelých členov domácnosti indikuje typicky ženské oblasti rozhodovania. Zistenia potvrdzujú naše pôvodné hypotetické predpoklady. Nemožno si však nevšimnúť, že k týmto jednoznačným oblastiam sa pridružuje aj rozhodovanie o dobrovoľníckych činnostiach, na ktorom sa ženy v porovnaní s ostatnými subjektmi podieľajú oveľa častejšie (až 40 %). Účasť žien na rozhodovaní o ostatných činnostiach domácnosti nie je zanedbateľná, je však podstatne nižšia a najnižšia je pri rozhodovaní o väčších investíciách.

Precíznejší pohľad na subjekty rozhodovania v domácnostiach zohľadňujúc ich účasť v jednotlivých činnostiach prezentujeme v tabuľke č. 2.

Tabuľka č. 2: Podiel subjektov na rozhodovaní v jednotlivých činnostiach

Subjekty rozhodovania činnosti	Muž		Žena		Syn/dcéra		Spoločne		Iný člen dom.		Iné	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Nakupovanie, príprava jedla, upratovanie...	72	14,1	355	69,7	5	0,9	64	12,5	1	0,1	13	2,6
Starostlivosť o deti	16	4,8	203	60,9	7	2,1	101	30,3	1	0	6	1,8
Starostlivosť o dospelých	37	14	143	53,9	4	1,5	67	25,3	1	0,4	13	4,9
Zabezpečenie predmetov dlh. spotreby	176	34,8	127	25,1	9	1,8	182	36	1	0,2	11	2,2
Rozsiahlejšie investície	197	39,5	91	18,2	9	1,8	187	37,5	1	0,2	13	2,6
Dobrovoľnícke aktivity	75	20,6	148	40,7	21	5,8	100	24,5	2	0,5	19	5,2
Trávenie krátk. voľného času (víkendy, sviatky)	95	18,8	148	29,3	16	3,2	229	45,3	1	0,2	17	3,4
Trávenie dlh. voľného času (víkendy, sviatky)	97	19,4	140	28	9	1,8	240	48	1	0	15	3

Prameň: Vlastné spracovanie údajov z primárneho prieskumu projektu VEGA 1/0621/17

- Za pozitívne možno považovať zistenie, že v poradí druhým najčastejším subjektom rozhodovania v slovenských domácnostiach je spoločné rozhodovanie. Podiel tohto spôsobu rozhodovania je na jednej strane v jednotlivých činnostiach relatívne nižší (v rozmedzí 30 – 40 %), na druhej strane však v nich nie sú výrazné rozdiely. Zistená vyrovnanosť podielov je indikátorom tendencie zvýšenej účasti oboch hlavných subjektov, ich

spolupráce, uplatňovania a rešpektovania hľadísk viacerých strán, ústupu jednostrannosti, či dominancie rozhodovania. Tomuto trendu sa mierne vymyká oblasť každodenných činností, na ktorej je spoločná účasť najnižšia (necelých 13 %) a je doménou žien, ale naopak v oblasti rozhodovania o trávení krátko i dlhodobého voľného času je podiel najvyšší a potvrdzuje identifikovanú tendenciu.

- Podiel účasti mužov, manželov, partnerov na rozhodovaní v jednotlivých činnostiach je v porovnaní s predošlými subjektmi mierne nižší – priemerne predstavuje pätina. Najčastejšia je ich účasť v rozhodovaní o zabezpečovaní predmetov dlhodobej spotreby, modernizácie domácnosti, malej rekonštrukcie a pri väčších a rozsiahlejších investíciách ako je kúpa auta, nehnuteľnosti a pod. Ich podiel sa blíži k 40 %. Značný podiel (približne 20 %) majú aj v rozhodovaní o dobrovoľníckych aktivitách, na trávení krátko i dlhodobého voľného času. Naopak, najnižšia je ich účasť v rozhodovaní o každodenných činnostiach domácnosti a prekvapujúco najnižšia je ich účasť v starostlivosti o deti (necelých 5 %). Obe tieto činnosti sú doménou žien.
- Podľa očakávaní účasť ostatných subjektov – syn/dcéra a iný člen domácnosti na rozhodovaní je prakticky vo všetkých činnostiach minimálny, čo nasvedčuje, že ťažisko rozhodovania je mimo nich, aj keď hypoteticky možno predpokladať, že rozhodovanie ovplyvňujú.

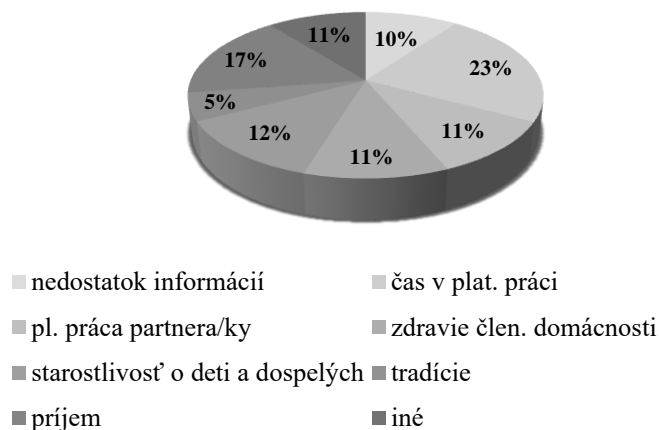
Obmedzujúce okolnosti

Z vyhodnotenia zistení zameraných na identifikáciu okolností, ktoré obmedzujú rozhodovacie procesy vyplynulo, že:

- Ak sa berú do úvahy nami vybrané činnosti, o ktorých sa v domácnosti rozhoduje, potom je najčastejšie uvádzanou obmedzujúcou okolnosťou množstvo/dĺžka času stráveného v platenej práci. Uvádza ho priemerne 22,8 % domácností. Druhou najčastejšie uvádzanou obmedzujúcou okolnosťou je nedostatočný príjem domácnosti. Túto okolnosť uviedlo priemerne 16,7 % domácností. Trojicu najčastejšie uvádzaných obmedzujúcich okolností uzatvára zdravotný stav členov domácnosti, ktorú uviedlo priemerne takmer 12 % domácností. Do rozhodovania relatívne menšej časti – priemerne cca. 10 % domácností obmedzujúco zasahuje pracovný čas manželky/partnerky/, manžela a starostlivosť o deti. Na dolnú časť rebríčka obmedzujúcich okolností zaradili domácnosti tradície a starostlivosť o dospelých členov domácnosti. Uviedlo ich priemerne necelých 6 % domácností. Pre presnejšiu ilustráciu prikkladáme graf č. 2

Graf č. 2: **Obmedzujúce okolnosti vplyvajúce na rozhodovanie v domácnostiach**

Obmedzujúce okolnosti rozhodovania

Prameň: Vlastné spracovanie údajov z primárneho prieskumu projektu VEGA 1/0621/17

- Čas venovaný platenej práci (zamestnanie v akejkoľvek podobe) – je ako obmedzujúca okolnosť rozhodovania najčastejšie uvádzaná až v piatich činnostiach – najčastejšie v denných aktivitách (nákup, pranie, upratovanie...) a dobrovoľníckej činnosti (uviedlo ich okolo 30 %), veľmi častou okolnosťou je aj starostlivosť o členov domácnosti a trávení voľného času. Uvádzala ich približne štvrtina domácností. Naopak, táto okolnosť obmedzujúco pôsobí len v necelých 13 % domácností.
- Nedostatočný príjem domácnosti – je podľa očakávaní najčastejšie uvádzanou obmedzujúcou okolnosťou v rozhodovaní o investíciách (takmer 40 % domácností), taktiež v zabezpečovaní predmetov dlhodobej spotreby (viac ako 27 % domácností). K takýmto podielom sa blíži aj rozhodovanie o voľnom čase – čo zjavne súvisí s finančnými možnosťami domácnosti. Naopak, nedostatočný príjem nepocitujú ako častú obmedzujúcu okolnosť v rozhodovaní o starostlivosti o dospelého člena domácnosti, o trávení krátkodobého voľného času i starostlivosti o deti len malá časť slovenských domácností.

Presnejšiemu poznaniu obmedzujúceho pôsobenia okolností na rozhodovanie prispelo ich sledovanie v rozhodovaní v jednotlivých činnostiach. Výsledky sú uvedené v tabuľke č. 3.

Tabuľka č. 3: **Obmedzujúce okolnosti rozhodovania v slovenských domácnostiach** (v %)

Obmedzujúce okolnosti činnosti	Nedostatok inf.	Čas v plat. práci	Plat. práca partnera	Zdravie č. dom.	Star. o deti	Star. o dosp.	Tradiície	Príjem	Iné
Nakupovanie, príprava jedla, upratovanie...	6	29,8	10	9,3	12,3	3,9	8	11,4	9,1
Starostlivosť o deti	10	24,8	15,4	11,2	18,7	1,1	3,5	6,2	9,1
Starostlivosť o dospelých	5,4	23,9	12,2	25,8	4,7	10,7	1,4	3,3	12,6
Zabezpečenie predmetov dlh. spotreby	15,1	20,5	9,7	7,6	5,5	1,9	1,4	27,9	10,3
Rozsiahlejšie investície	18,7	12,6	5,9	4,2	4,5	1	1,2	39	12,9
Dobrovoľnícke aktivity	14,8	29,3	11,2	10,1	9,6	1,9	7	2,5	13,6
Trávenie krátk. voľného času (víkendy, sviatky)	5,6	22,3	11,3	15	10,9	2,5	11,5	10,2	10,8
Trávenie dlh. voľného času (víkendy, sviatky)	6,7	21,9	12,1	12,6	9,6	2	6,1	19,8	9,1

Prameň: Vlastné spracovanie údajov z primárneho prieskumu projektu VEGA 1/0621/17

- Zdravotný stav člena domácnosti – je okolnosť, ktorá obmedzuje rozhodovanie priemerne 12 % domácností a predstavuje v poradí tretiu najfrekvencovanejšiu uvádzanú okolnosť. Celkom samozrejme je zistenie, že je to najčastejšie uvádzaná okolnosť v rozhodovaní o starostlivosti o dospelého člena domácnosti – uviedla to viac ako štvrtina domácností. Táto okolnosť obmedzuje rozhodovanie aj v oblasti trávenia krátkeho i dlhodobého voľného času – (uviedlo ich okolo 13 % resp. 15 % domácností), ale aj pri starostlivosti o deti. Logické je aj zistenie, že táto okolnosť obmedzuje rozhodovanie o účasti na dobrovoľníckych aktivitách a poznamenáva to aj každodenné aktivity domácnosti – nákupy, varenie a to v oboch prípadoch v rozsahu asi 10 % domácností. Naopak, zdravotný stav člena domácnosti je obmedzujúcou okolnosťou oveľa zriedkavejšie v rozhodovaní o investíciách a pri zabezpečovaní predmetov dlhodobej spotreby, kde sa týka asi 6 % domácností.

- Dĺžka pracovného času manželky/manžela, partnera/partnerky – je na základe zistení v poradí štvrtou najčastejšie udávanou obmedzujúcou okolnosťou rozhodovania. V porovnaní s predchádzajúcimi ju však uvádza menej domácností – priemerne 11 %. Táto okolnosť najčastejšie obmedzujúco pôsobí v rozhodovaní v starostlivosti o deti – až 12 %. Rozhodovanie tiež sťažuje v oblasti dlhodobého i krátkodobého voľného času – okolo 11 % domácností a v dobrovoľníckych aktivitách. Naopak, zriedkavejšie je táto okolnosť uvádzaná v súvislosti s rozhodovaním o investíciách a zabezpečovaním predmetov dlhodobej spotreby. Prekvapivé je zistenie, že necelých 10 % domácností vníma túto okolnosť ako obmedzujúcu v súvislosti s rozhodovaním o každodenných aktivitách domácnosti.
- Nedostatok informácií – je okolnosť, o ktorej sme predpokladali, že bude často uvádzaná ako obmedzujúca okolnosť. Naše predpoklady sa nenaplnili a táto okolnosť figuruje v rebríčku najčastejších obmedzujúcich okolností, až na piatej priečke. Uviedlo ju priemerne len 10 % domácností. Naše očakávania sa však naplnili v tom, že nedostatok informácií je často uvádzaná okolnosť v rozhodovaní o dlhodobých i finančne náročných činnostiach. V rozhodovaní o investíciách domácnosti je to pre 20 % domácností, a v zabezpečovaní predmetov dlhodobej spotreby asi pre 15 % domácností. Za zaujímavú a potešiteľnú informáciu považujeme zistenie, že nedostatok informácií vníma ako obmedzujúcu okolnosť v rozhodovaní veľmi malá časť slovenských domácností (nepresahuje 7 %) pri každodenných činnostiach, ale hlavne pri rozhodovaní o trávení krátkodobého voľného času. Mierne častejšie je táto okolnosť uvádzaná v rozhodovaní o zabezpečovaní predmetov dlhodobej spotreby, pri investíciách a dobrovoľníckych činnostiach. Je to signál, že veľká väčšina domácností je schopná zabezpečiť si v rozhodovaní dostatok informácií.
- Starostlivosť o deti – je okolnosť, o ktorej sme hypoteticky predpokladali, že bude obmedzujúco pôsobiť na rozhodovanie mnohých domácností. Predpoklad sa naplnil čiastočne. Táto okolnosť je na šiestom mieste rebríčka a ako problém ju vníma asi 9,6 % domácností. Tento podiel je však vyšší v rozhodovaní o starostlivosti o deti – až 18,8 %, v zabezpečovaní denných činností (14 %) a pri trávení krátkodobého i dlhodobého voľného času (11 %). Naopak, starostlivosť o deti nie je závažnou obmedzujúcou okolnosťou pri rozhodovaní o starostlivosti o dospelých (5 %) a pri rozhodovaní o zabezpečení predmetov dlhodobej spotreby a investíciách (do 5 %).
- Starostlivosť o dospelého člena domácnosti a tradície sú okolnosti, ktoré uviedlo minimum – okolo 2 % domácností. Istou výnimkou je zistenie, že tradície sú okolnosť, ktorú – v porovnaní s minimálnym podielom

domácností vo väčšine činností – vníma ako obmedzujúcu väčší podiel domácností (cca. 8 %) v rozhodovaní o denných aktivitách – nákupy varenie a tiež pri rozhodovaní o trávení krátkodobého voľného času. Uviedlo to skoro 12 % domácností. Sú to informácie upozorňujúce na pretrvávanie pôvodných spôsobov zabezpečenia chodu domácnosti i trávenia voľného času.

Záver a diskusia

Spracovaním primárnych údajov z dotazníkového prieskumu v oblasti vybraných aspektov rozhodovania v niektorých činnostiach sme dospeli k viacerým záverom. Aj z teoretických súvislostí vyplýva, že problematika rozhodovania v domácnosti je značne rozsiahla a zložitá, pričom jej komplexné vyhodnotenie si vyžaduje dlhší čas a interdisciplinárny prístup. Našimi prvotnými výsledkami v tejto oblasti v podmienkach Slovenska sme dospeli k niektorým zaujímavým výsledkom. Možnosť získať primárne údaje v reálnych podmienkach domácností za pomoci anketárov, ktorí domácnostiam pomáhali pri vyplňaní dotazníka sa z metodologického hľadiska ukázala ako vhodný postup. Na vzorke viac ako 500 domácností sme zistili, že rozhodovanie vo vybraných činnostiach je rozdielne, pričom sa ukazuje, že domácnosti k rozhodovaniu pristupujú špecificky s ohľadom na jednotlivé činnosti. Dospeli sme k záveru, že pravdepodobne nie je možné resp. je náročné identifikovať, univerzálny model rozhodovania v domácnosti, ktorý by vyčerpávajúcim spôsobom popísal celú rôznorodosť tohto procesu. Vzhľadom na to sa nám ukázalo, že je schodnejšia cesta pozerať a skúmať rozhodovanie domácností cez sériu konkrétnych činností, o ktorých sa v domácnosti rozhoduje a na nich spoznávať rozdiely, či pravidelnosti ako aj zvláštnosti rozhodovania. Ako vhodné sa v našom prípade ukázalo skúmať rozhodovanie aj z mikroekonomického pohľadu.

Podarilo sa nám identifikovať aj subjekty, ktoré sa podieľajú na definitívnom rozhodnutí v jednotlivých činnostiach. Podľa očakávaní prevažná väčšina rozhodnutí v domácnostiach je na „pleciach“ žien. Pripúšťame však, že ich rozhodnutie ovplyvňujú aj ostatní členovia domácnosti, pričom sme sa bližšie vplyvom na rozhodovanie s ohľadom na zameranie výskumného projektu nevenovali. Za zmienku rovnako stojí, že veľká časť rozhodnutí v domácnosti je výsledkom spoločného konsenzu, čo predznamenáva, že členovia domácnosti vzájomne o rozhodovaní hovoria a kooperujú, pričom sa zaiste snažia dosiahnuť maximálny úžitok z rozhodnutia. Opätovne aj v tomto prípade by bolo vhodné hlbšie skúmať, či domácnosti fungujú spoločne ako rozhodovacia jednotka, ak áno, v ktorých oblastiach a rovnako by poznanie pomohlo prehĺbiť aj zistenie, v ktorých oblastiach života domácnosti prevláda individuálny záujem. V poslednom rade sa nám podarilo identifikovať aj

okolnosti, ktoré rozhodovanie vo ôsmych činnostiach sťažujú, resp. obmedzujú. Aj našimi výsledkami môžeme potvrdiť skutočnosť, že minimálne dva kľúčové zdroje v domácnosti (okrem ďalších) – čas a príjem sú tie, ktoré najviac zasahujú do rozhodovacích procesov. Príjem ako zdroj vytvárajúci predpoklad pre zabezpečenie ďalších zdrojov je kategóriou, ktorá môže byť bariérou pri strategickejších resp. finančne náročnejších rozhodnutiach/oblastiach.

Domnievame sa, že súčasná situácia na Slovensku i vo svete, ovplyvnená ochorením COVID-19 môže v domácnostiach viesť/viedla k tomu, že aj programové rozhodnutia vykonávané automaticky budú/boli viac vedomé, pričom už úvodná skupina aktivít rozhodovania, čo sa chce rozhodnutím dosiahnuť, vystupuje viac do popredia. Doterajší vývoj naznačuje, že rozhodovanie a celkovo zvládanie manažmentu domácnosti nie je jednoduché a na subjekty, ktoré rozhodujú kladie veľké nároky. Môžeme spomenúť, že domácnosti často pod vplyvom „pretlaku“ informácií konajú impulzívne a podliehajú davovej psychóze, výsledky a hlavne postup/algoritmus rozhodovania má znaky iracionálneho charakteru. Ako jeden z príkladov môžeme uviesť napr. nadmerné nákupy pred možnou obavou spojenou s nedostatkom tovarov v budúcnosti.

Skúmanie reálnych rozhodovacích procesov je zložité, pričom jeho zložitosť vyplýva podľa nás aj z toho, že činnosti, ktoré vykonávajú domácnosti sú príliš rozmanité. To si vyžaduje uvážlivé a tvorivé aplikovanie viacerých teoretických prístupov. Ako vhodný námet pre aplikovanie rozhodovania môže poslúžiť v našich podmienkach zatiaľ ojedinelý, no v zahraničí viacej známy a tou je koncept home management (manažment domácností), ktorí rozpracovávajú napr. Varghese, Ogale, Srinivasan (2005), Mohanti (2016).

Uvedený prístup vhodne koncipuje teoretické východiská a nachádza vzájomné súvislosti medzi kategóriami, ktoré sa viažu k fungovaniu v špecifickom a najmä originálnom prostredí domácností. Naše prvotné zistenia naznačujú, že rozhodovaniu v domácnostiach je potrebné venovať pozornosť aj v ďalších konkrétnych činnostiach domácností, pretože v činnostiach, ktoré sme sledovali vykazujú viaceré rozdiely. To si vyžaduje ďalšie analýzy, ktoré prispievajú k hlbšiemu porozumeniu správania sa domácnosti, ktorým patrí v spoločnosti nenahraditeľné miesto.

Marián Kika (1952) vyštudoval sociológiu na FF UK v Bratislave. Po štúdiu pracoval vo VUS Praha na empirických sociologických výskumoch v oblasti personálneho a sociálneho rozvoja. Po štúdiu personálneho manažmentu v Glasgowe prešiel do podnikovej sféry, kde sa venoval problematike transformácie štátnych podnikov, riadeniu a rozvoju ľudských zdrojov.

Doktorandské štúdium absolvoval na FF UK v Bratislave v roku 2009. Od roku 2003 prednáša sociológiu a aplikované sociologické predmety na Ekonomickej fakulte UMB v Banskej Bystrici. Venuje sa sociologickým otázkam organizácie, riadenia a sociologickej metodológii. Je spoluautorom vedeckej monografie, jednej učebnice a autorom dvoch vysokoškolských učebníc. V rámci vedecko-výskumnej činnosti participuje na domácich i medzinárodných projektoch riešených na EF UMB.

Ján Kollár (1988) vyštudoval inžiniersky študijný program zameraný na ekonomiku a správu území na Ekonomickej fakulte UMB v Banskej Bystrici. Od skončenia doktorandského štúdia v roku 2015 pôsobí ako odborný asistent na Katedre ekonómie Ekonomickej fakulty UMB v Banskej Bystrici. V súčasnosti vyučuje ekonomickú teóriu v jej základoch ako i pokročilom kurze na bakalárskom ako aj inžinierskom stupni štúdia. V rámci vedecko-výskumnej činnosti sa dlhodobo venuje skúmaniu problematiky neplatennej práce v prostredí domácností, pričom na riešení tejto problematiky participoval ako riešiteľ na troch projektoch VEGA. Je spoluautorom dvoch vedeckých monografií a vysokoškolských učebných textov. Dlhodobo pôsobí aktívne aj v podmienkach orgánov miestnej samosprávy.

LITERATÚRA

- BAČOVÁ, V., 2015: Finančné rozhodovanie jednotlivcov: Mentálne limity, zvládanie a možnosti optimalizácie. *Československá psychologie* LIX(3): 231-259.
- BELCH, A. M. – WILLIS, A. L., 2001: Family Decision at the Turn of the Century: Has the Changing Structure of Households Impacted the Family Decision-Making Process? *Journal of Consumer Behaviour* 2(2): 111-124.
<https://doi.org/10.1002/cb.94>
- DAGOON, J. D. a kol., 2001: *Technology and Home Economics II.* 85 s.
- DAUPHIN, A. – LAHGA, A. E. – FORTIN, B. – LACROIX, G., 2008: Are Children Decision-Makers within the Household? *Cirpee Working Paper.* 08-29.
<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1273597>.
- DAVIS, L. H. – RIGAUX, P. B., 1974: Perception of Marital Roles in Decision Processes. *Journal of Consumer research* 1(1): 51-62.
- EPSTEIN, N., B. – BISHOP, D. S. – BALDWIN, L. M., 1982: McMaster Model of Family Functioning: A View of the Normal Family. In: *Guilford family therapy series. Normal family processes*, pp. 115-141.
- FOTR, J. a kol., 2006: *Manažerské rozhodování.* Praha: Ekopress.
- HUŇADY, J. – ORVISKÁ, M. – GREGA, M., 2016: Unpaid Work as a Factor of Individual Well-Being and its Specifics in Slovakia. *Conference: Economic and Legal Issues and Challenges of the Labour Market and Individual Well-Being Location.*

- KAŠČÁKOVÁ, A. – MARTINKOVIČOVÁ, M., 2016: Neplatená práca v slovenských domácnostiach vzhľadom na prognózu demografického vývoja. In Ekonomicko-právne problémy a výzvy trhu práce a ich vplyv na individuálny blahobyt. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum.
- KHATTAK, J. – RAZA, K., 2013: Dynamics of Family Buying Decision and Mediation of Conflict Resolution. *African Journal of Business Management* 7(15): 1196-1201. <https://doi.10.5897/AJBM11.620>
- LEE, C. – BEATTY, S., 2002: Family Structure and Influence in Family Decision Making. *Journal of Consumer Marketing* 19(1): 24-41. <https://doi.org/10.1108/07363760210414934>
- MAJTÁN, M. a kol., 2007: Manažment. 3. vyd. Bratislava: Sprint, 430 s.
- MOHANTI, S. R., 2016: Introduction to Home Management. Hamburg: Anchor Academic Publishing, 101 s.
- NANDA, D. – HU, C. – BAI, B., 2007: Exploring Family Roles in Purchasing Decisions During Vacation Planning. Review and discussions for future research", *Journal of Travel & Tourism Marketing* 20(3-4): 107-125. https://doi.org/10.1300/J073v20n03_08
- NOLLER, P. – FITZPATRICK, M. A., 1993: Communication in Family Relationships. Englewood Cliffs, N. J.: Prentice Hall, 355 s.
- RIEVAJOVÁ, E. – PONGRÁČZ, E. – KLIMKO, R., 2016: Trh práce a politika zamestnanosti. Bratislava: Ekonóm. 255 s.
- STRÍŽENEC, M., 2015: Úvod do finančnej psychológie. Dostupné na: <http://psychologia.sav.sk/upload/strizenec.pdf>
- ŠTATISTICKÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY, 2020: Dostupné na: https://slovak.statistics.sk/wps/portal/ext/themes/demography/income/metadata!/ut/p/z0/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfljo8ziA809LZycDBONLJzCjAw8zf2CDL0DA91N3Q30C7IdFQGGCbEi/
- THERKELSEN, A., 2010: Deciding on Family Holidays – Role Distribution and Strategies in Use. *Journal of Travel & Tourism Marketing* 27(8): 765-779. <https://doi.org/10.1080/10548408.2010.526895>
- URAMOVÁ, M. – KAŠČÁKOVÁ, A. – KNAPKOVÁ, M., 2015: The Unpaid Work Activities Performed in the Specific Groups of the Single-Person Household in Slovakia. Conference: Central European Conference on Finance and Economics.
- VARGHESE, M. A. – OGALE, N. N. – SRINIVASAN, K., 2005: Home Management. New Age International. 219 s.
- VALLUŠOVÁ, A. – POVAŽANOVÁ, M. – NEDELOVÁ, G., 2016: Specialization of Household Members in the Area of Unpaid Work in Slovakia. Conference: Economic and Legal Issues and Challenges of the Labour Market and Individual Well-Being Location.